

Bruk av ha og være i sammensatte tempusformer i moderne norsk

Anu Laanemets

Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo

anu.laanemets@iln.uio.no

I dette foredraget vil jeg presentere resultater fra en korpusundersøkelse av bruk av hjelpeverbene *ha* og *være* i sammensatte tempusformer i moderne norsk, som illustrert i (1).

1. a) *Han er kommet hjem.* b) *Han har kommet hjem.*

Undersøkelsen tar utgangspunkt i tidligere studier av Lie (1972, 1989) som undersøker distribusjonen av *ha* og *være* i forbindelse med intransitive bevegelses- og overgangsverb samt diskuterer ulike faktorer som påvirker valg av *ha* og *være*. Lie viser at valget mellom *ha* og *være* i perfektum ikke er et kategorisk valg, som for eksempel i dansk, men at det forekommer en god del variasjon. Lie peker ut enkelte tendenser for valg av enten det ene eller det andre hjelpeverbet. Slik finnes det for eksempel en sterk tendens til å bruke *være* når man markerer at en bevegelse begynner eller slutter. Når selve handlingen er i fokus, foretrekkes *ha*. I tillegg finner Lie at man foretrekker *ha* i «perfektum infinitiv» (*ha/være kommet*) samt at «preteritum perfektum» (*hadde/var kommet*) viser sterkere tendens til *ha* enn «presens perfektum» (*har/er kommet*).

Jeg har sett på utviklingen i bruken av *ha* og *være* i moderne norsk. Den empiriske undersøkelsen er basert på Leksikografisk bokmålskorpus inneholdende tekster fra perioden 1985 til 2013 (Fjeld, Nøklestad & Hagen 2020). Undersøkelsen viser en kraftig tilbakegang for *være* og tilsvarende en økt bruk av *ha* sammenlignet med Lie (1972). Ved mange verb og i mange kontekster hvor man tidligere kunne bruke eller foretrakk *være*, er *ha* nå nærmest enerådende. På denne måten tyder undersøkelsen på at utviklingen i moderne norsk skriftspråk går i retning av talespråket hvor nyere dialektundersøkelser har vist en utbredt bruk av hjelpeverbet *ha* (jf. Larsson 2014).

De observerte endringene diskuteres til sist opp mot tilsvarende endringer i andre språk, bl.a. den tidligere, men liknende endringen i svensk som beskrevet i Larsson (2009), samt mot Soraces (2000) modell for valg av hjelpeverb (såkalt *Auxiliary Selection Hierarchy*).

Referencer:

- Fjeld, Ruth Vatvedt, Anders Nøklestad & Kristin Hagen (2020) «Leksikografisk bokmålskorpus (LBK) - bakgrunn og bruk», i Johannessen, Janne Bondi & Kristin Hagen (red.) *Leksikografi og korpus. En hyllest til Ruth Vatvedt Fjeld, Oslo Studies in Language* 11(1), 2020. 101–124.
- Larsson, Ida (2009) *Participles in Time. The Development of the Perfect Tense in Swedish*. Diss. Nordistica Gothenburgensia 29. Göteborg: Göteborgs Universitet.
- Larsson, Ida (2014) «HAVE and BE + Participle of an Unaccusative Verb», *Nordic Atlas of Language Structures (NALS) Journal* 1: 381–395. <http://www.tekstlab.uio.no/nals>.
- Lie, Svein (1972) *HA og VÆRE i perfektum i norsk*. Hovedfagsoppgave, Universitetet i Oslo.
- Lie, Svein (1989) «Være som hjelpeverb i perfektum», *Maal og Minne* 3–4: 161–194.
- Sorace, Antonella (2000) «Gradients in Auxiliary Selection with Intransitive Verbs», *Language* 76(4): 859–890.